

ШВЕЦЬ В.В.

аспірант Житомирського національного агроекологічного університету, селище Іршанськ, Житомирська область

ЕКОЛОГО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ ПРОДУКТІВ ЗБАГАЧЕННЯ ІЛЬМЕНІТОВИХ РУД ПРИ РЕКУЛЬТИВАЦІЇ ПОРУШЕНИХ ЗЕМЕЛЬ НА ІРШАНСЬКОМУ ГЗК

Постановка проблеми: Відомо, що проведення гірничих робіт при добуванні корисних копалин поглинає значні площі продуктивних земель, руйнується рельєф земної поверхні, утворюються значні за об'ємом відвали порід. Такі землі прийнято відносити до порушених. Кар'єри, відвали та інші елементи промислового ландшафту приводять до істотних змін гідрологічного режиму територій, до процесів водної та вітрової ерозії, викликають деградацію зростаючих поблизу кар'єрів лісів, зниження врожайності сільськогосподарських угідь, створюють несприятливі умови для проживання людей поблизу гірничих підприємств. У зв'язку з цим зростає роль і значення рекультивації порушених земель як основного засобу із зниження шкідливого впливу гірничих робіт на екологічну обстановку в регіонах відкритих гірничих робіт.

Рекультивуються землі та прилегла до них територія після завершення всього комплексу робіт повинні представляти собою оптимально організований і екологічно збалансований стійкий ландшафт.

Іршанський гірничо-збагачувальний комбінат має на балансі 3323,2 га землі, з яких 2637 га використовуються під гірничі роботи, хвостосховща, дороги всіх типів, житлове селище, проммайданчик, водосховище, громадські сади і городи.

В даний час гірські роботи комбінат веде на трьох кар'єрах, щорічно порушуючи в середньому 50 га землі. Для ведення робіт використовуються сучасні технології і сучасне гірниче устаткування.

Роботи по відновленню земель і поверненню їх землекористувачам розпочаті на комбінаті ще в 1971р. За цей період проводились різні види рекультивації. Найбільше уваги приділялось лісгосподарській рекультивації. І набутий досвід такої рекультивації свідчить про те, що вона є ефективним природоохоронним заходом і дозволяє повернути в продуктивний кругообіг порушені землі при добуванні ільменіту, істотно знизити забруднення навколишнього середовища продуктами вітрової і водної ерозії,

відновити господарську та естетичну цінність територій, на яких проводились гірничі роботи. Насадження лісових культур на рекультивованих землях виположеними продуктами збагачення (хвостами) володіють цінними фітомеліоративними властивостями і є джерелом десімінації, що сприяє природному відновленню рослинного покриву порушених територій Полісся.

В зоні розміщення і діяльності комбінату, а це регіон Полісся, прагнуть відводити для гірничих робіт землі бідні (результати агрохімічних досліджень показали, що потужність родючого шару становить від 12 до 25 см, вміст гумусу від 0.6 до 1.6%, вміст рухомих форм поживних речовин низький), на яких все-таки існує необхідність виконання робіт по зняттю родючого шару ґрунту.

Рекультивацію порушених земель для використання їх у сільському господарстві комбінат проводить з 1978 року. За цей період передано під рілля 551,5 га землі на попередньо створені ділянки шляхом наміву продуктів збагачення (хвостів) нанесено шар ґрунту. На цих площах проводиться біологічний етап рекультивації. З метою відновлення родючості ґрунтів ці площі включені в сидеральну сівозміну.

Основна частина відновлених комбінатом земель передана Держлісофонду. На площі 2170,6 га посаджено ліс. Для заліснення використана невибаглива до умов Полісся сосна звичайна. В цілому соснові насадження на рекультивованих землях успішно виконують санітарно-гігієнічні і про ерозійні функції, сприяють формуванню продуктивних лісових біоценозів. Якість планувальних робіт дозволяє здійснювати посадку саджанців механізованим способом. Їх висаджують рядами, відстань між якими становить 2-3 м. Рослинний шар на ці площі не наносився.

Перспективним є і будівельний напрямок рекультивації земель. Відновлені площі, а це вже більше 30 га, відведені під цивільне будівництво, яке передбачене генеральним планом розширення селища Іршанськ.

Станом на 01.01.2013р. рекультивовано - 3382,9га., з них передано; під сільськогосподарські угіддя - 552,3 га, під лісонасадження - 2189,6 га, під водойми - 573 га, та інші землі - 67,4 га. Висаджено 15,6 млн. дерев на площі 2189,6 га

Еколого-правові аспекти робіт з рекультивації: Хвости збагачення - матеріал для рекультивації чи відходи ?

У відповідності до ч.2 ст. 166 Земельного кодексу України «Землі, які зазнали змін у структурі рельєфу, екологічному стані ґрунтів і материнських порід та у гідрологічному режимі внаслідок проведення гірничодобувних, геологорозвідувальних, будівельних та інших робіт, підлягають рекультивації», також дана норма знайшла своє відображення у ст. 52 ЗУ «Про охорону земель» від 19 червня 2003 року N 962-IV , але з більш розширеними вимогами, а саме:

При проведенні гірничодобувних, геологорозвідувальних, будівельних та інших робіт, пов'язаних з порушенням ґрунтового покриву, відокремлена ґрунтова маса підлягає зняттю, складуванню, збереженню та перенесенню на порушені або малопродуктивні земельні ділянки відповідно до робочих проектів з рекультивації порушених земель та підвищення родючості ґрунтів.

Рекультивація земельних ділянок здійснюється шляхом пошарового нанесення на малопродуктивні земельні ділянки або ділянки без ґрунтового покриву знятої ґрунтової маси, а в разі потреби - і материнської породи в порядку, який забезпечує найбільшу продуктивність рекультивованих земель.

Роботи із зняття, складування, збереження та нанесення ґрунтової маси на порушені земельні ділянки здійснюються за рахунок фізичних та юридичних осіб, з ініціативи або вини яких порушено ґрунтовий покрив, а роботи з нанесення знятої ґрунтової маси на малопродуктивні землі здійснюються за бажанням власників або землекористувачів, у тому числі орендарів, цих земельних ділянок за їх рахунок.

До складу продуктів збагачення (хвостів) входить пісок, кварц, галька, польовий шпат, каолін, глина, що за своїми хімікофізичними властивостями належать до малопродуктивних, бідних порід, на яких необхідно проводити заходи з рекультивації, а саме нанесення на малопродуктивні земельні ділянки або ділянки без ґрунтового покриву знятої ґрунтової маси. Як показали радіологічні дослідження, породи які складаються у вироблений простір кар'єрів чи у хвостосховища є безпечними для їх подальшого використання та мають 1 клас небезпеки у відповідності до НРБУ-97., що, означає використання без обмежень

Стаття. 211 Земельного кодексу передбачає відповідальність за порушення земельного законодавства, а саме: «Громадяни та юридичні особи несуть цивільну, адміністративну або кримінальну відповідальність відповідно до законодавства за ...ж) непроведення рекультивації порушених земель; тобто, якщо не проводити робіт з рекультивації, то настане юридична відповідальність. У відповідності до проектів рекультивації порушених земель матеріалом для технічної рекультивації є продукти збагачення (хвости), а якщо даний матеріал є відходом то виконати вищезазначені норми українського законодавства не має змоги. Одним з основних нормативно правових актів, що визначає правові, організаційні та економічні засади діяльності, пов'язаної із запобіганням або зменшенням обсягів утворення відходів, їх збиранням, перевезенням, зберіганням, сортуванням, обробленням, утилізацією та видаленням, знешкодженням та захороненням, а також з відверненням негативного впливу відходів на навколишнє природне середовище та здоров'я людини є Закон України «Про відходи» від 5 березня 1998 року N 187/98-ВР. Відповідно до якого: «відходи - будь-які речовини, матеріали і предмети, що утворилися у процесі виробництва чи споживання, а також товари (продукція), що повністю або частково втратили свої споживчі властивості і не мають подальшого використання за місцем їх утворення чи виявлення і від яких їх власник позбувається, має намір або повинен позбутися шляхом утилізації чи видалення». Так як продукти збагачення (хвости), мають

подальше використання за місцем їх утворення, вони складають основний матеріал для проведення технічної рекультивації порушених земель, вважати їх відходами не можна, так як порушується правова природа поняття «відходи».

Також, за визначенням з абзацу другого п. 2.16 Положення про проектування внутрішнього відвалоутворення та складування відходів, затвердженого наказом Міністерства промислової політики України від 17.08.2004р. №412 (zareєстроване в Мінюсті України від 19.08.2004р. №1027/9626) не належать до відходів виробництва гірничодобувних підприємств: некондиційна мінеральна сировина, яка складається в межах та за межами гірничого відводу; розкриті породи, шлами та хвости збагачення, інші нетоксичні утворення, які складуються в межах гірничого відводу у відпрацьовані кар'єри, у попередньо створені ділянки діючих кар'єрів при поетапній розробці родовищ корисних копалин або використовуються для технологічних потреб, для будівництва та виконання технічної рекультивації порушених гірничими роботами земель.

Виходячи з вищезазначеного продукти збагачення (хвости), які утворюються в процесі видобування ільменітових руд відходами не являються, а служать матеріалом для проведення технічної рекультивації, та грають вирішальну роль у поверненні значних площ порушених гірничими роботами земель у стан придатний для їх подальшого використання.

Для змін правової оцінки технологій проведення рекультиваційних робіт слід довести ефективності та екологічну безпеку використання продуктів збагачення як матеріалів технічної рекультивації.